

Arviointitieto avainasemassa ammatillisen koulutuksen kehittämisessä

Samuli Maxenius

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus on tuottanut kuluneen arviointisuunnitelmakehityksen aikana merkittävän määrän ammatillista koulutusta koskevaa arviointitietoa. Arviointia on tehty tutkintokohtaisesti, pitkäaikaisseurantana sekä jälki- ja etukäteisarviointina erilaisten uudistusten vaikutuksista. Arvioinnit ovat antaneet arvokasta tietoa ammatillisen koulutuksen tilasta ja nostaneet esiin niitä kohteita, joissa koulutuksen toteutuksessa olisi nykyisestä vielä parannettavaa. Riippumattomana arvioijana Karvilla on merkittävä tehtävä nostaa esiin suomalaisen koulutusjärjestelmän ongelmia ja kipukohtia ja siten toimia aktiivisena yhteiskunnallisena keskustelijana sekä koulutuksen laadun ja toimivuuden asiantuntijana. Tämä rooli tulee olemaan erityisen tärkeä tulevan arviointineuvoston kaudella, kun ammatillisen koulutuksen reformin vaikutuksia lähdetään selvittämään.

Ammatillisen koulutuksen uudistettu lainsäädäntö astui voimaan vuoden 2018 alussa. Ammatillisen koulutuksen reformin nimellä kulkevan uudistuksen keskeisiksi tavoitteiksi on nostettu opiskelija- ja työelämälähtöisyyden kasvattaminen sekä osaamisperusteisuuden lisääminen koulutuksessa. Reformi tuo tullessaan myös merkittäviä muutoksia ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmään, joka jatkossa perustuu koulutuksen tuloksellisuuteen ja vaikuttavuuteen.

Karvin rooli reformin toimeenpanon ja vaikutusten arvioinnissa on keskeinen. Uusi lainsäädäntö tulee vaikuttamaan merkittävästi koulutuksen järjestämiseen sekä valtionosuuksien jakautumiseen. Näiden muutoksien vaikutuksia koulutuksen laatuun, opiskelijoiden hyvinvointiin tai rahoitusjärjestelmän ohjaavuuteen ei ole voitu aukottomasti ennakoita. Esimerkiksi suoritteita ja vaikuttavuutta painottava uusi rahoitusjärjestelmä voi luoda koulutuksen järjestäjille vääränlaisia kannustimia ja siten toimia lainsäädännön tavoitteiden vastaisesti. Kokonaisuutena uusi rahoitusjärjestelmä on monimutkainen ja vaikeasti ennakoitava, joten sen toimivuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

” Riippumattomana arvioijana Karvilla on merkittävä tehtävä nostaa esiin suomalaisen koulutusjärjestelmän ongelmia ja kipukohtia ja siten toimia aktiivisena yhteiskunnallisena keskustelijana sekä koulutuksen laadun ja toimivuuden asiantuntijana.”

Karvin tammikuussa 2018 julkaisema *Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus, asiakaslähtöisyys ja toiminnan tehokkuus* -arviointi nosti hyvin esiin näitä uuteen lainsäädäntöön liittyviä haasteita ja mahdollisia ongelmakohtia (Valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminta 2018). Kyseisen arvioinnin sekä arviointineuvoston nimeämän ammatillisen koulutuksen arvioinnin asiantuntijaryhmän ehdotusten pohjalta on helppoa löytää niitä keskeisiä kohteita, joita ensi arviointikaudella tulisi erityisesti ottaa tarkasteluun. Tartun tässä kirjoituksessa muutamaan keskeiseen reformin onnistumisen kannalta oleelliseen kysymykseen, joiden seurannassa ja arvioinnissa Karvilla tulisi olla merkittävä rooli tulevina vuosina.

Yksilöllisten opintopolkujen vaikutus opiskelijoihin

Opiskelijan näkökulmasta ammatillisen koulutuksen reformin keskeisin uudistus koskee opintojen yksilöllistämistä, joka nostaa päätään kaikilla koulutusasteilla. Jatkossa jokaisen opiskelijan opinnot on tarkoitus suunnitella siten, että opintojen sisältö, opiskelutapa ja eteneminen kulkevat yksilöllistä polkua pitkin kohti valmistumista ja opiskelijalla itsellään on myös mahdollisuus vaikuttaa niihin. Lähtökohtaisesti opintopolkujen muuttaminen nykyistä yksilöllisemmiksi on positiivinen suunta, mutta muutoksella voi olla myös kääntöpuolensa.

Opintopolkujen yksilöllistämisellä saattaa olla negatiivisia vaikutuksia osaan opiskelijoista, sillä henkilökohtaistamisen myötä aikaisempi tiivis opiskelijayhteisö tulee nykymuodossa häviämään. Jatkossa opiskelijat viettävät vähemmän aikaa lähiopetuksessa, joten ryhmäytyminen ja yhteisöllisyyden syntyminen eivät toteudu enää yhtä helposti. Ongelmaksi tämä saattaa osoittautua erityisesti niiden opiskelijoiden kohdalla, joilla on haasteita itseohjautuvuuden, motivaation tai toimintavalmiuksien kanssa. Yhteisöllisyys ja opiskelukaverit ovat monille näistä opiskelijoista merkittävä tuki opinnoissa viihtymisessä ja siellä pärjäämisessä. Lisäksi suhde opettajiin voi muuttua etäiseksi, jos opinnot painottuvat entistä enemmän työpaikoille ja etänä tapahtuvaan opiskeluun eikä kohtaamisia ohjaavan opettajan kanssa tule riittävän usein.

Ammatillisen koulutuksen kaksijakoinen luonne tuo haasteita kaikille opiskelijoille sopivan toimintamallin luomiseen. Nuorten kasvatuksellinen peruskoulutus sekä aikuisille suunnattu työelämäpainotteinen jatko- ja uudelleen koulutus ovat luonteeltaan ja osin tavoitteiltaan erilaisia. Perusasteelta ammatilliseen koulutukseen siirtyvien nuorten hyvinvointia ja opintojen etenemistä edesauttavat tiivis opiskelijayhteisö ja toimiva ryhmäytyminen. Samoin opiskelijakuntatoiminta sekä muut osallistavat käytännöt motivoivat ja kiinnittävät heidät paremmin osaksi koulutusta ja opiskelijayhteisöä.

Henkilökohtaistamisen yhteydessä haasteeksi voivat muodostua myös yhdenvertaisten mahdollisuuksien sekä turvallisten opiskeluympäristöjen takaaminen kaikille opiskelijoille opiskelutavoista riippumatta. Myös monikulttuurisuuden kasvava rooli osana ammatillista koulutusta ja erityisesti yhteisöllisyyttä on tärkeää ottaa huomioon, sillä maahanmuuttajien koulutus keskittyy merkittäväällä tavalla juuri ammatilliseen koulutukseen.

Henkilökohtaisten opintopolkujen luominen on kunnianhimoinen tavoite, joka parhaimmillaan tuottaa yksilöllisesti räätälöityä, laadukasta osaamista. Se kuitenkin edellyttää toimiakseen huomattavia resursseja riittävän tuen tarjoamiseksi opiskelijoille sekä uudenlaista pedagogista osaamista kaikkien opiskelijoiden ohjaamiseksi läpi toisen asteen koulutuksen. Henkilökohtaistamisen onnistumisen ja toimivuuden sekä yhteisöllisyyden tilan tulisi olla Karvin keskeisiä arviointikohteita seuraavan arviointineuvoston kaudella.

Elinikäisen oppimisen avaintaidot arvioinnin keskiöön

Koko koulutusjärjestelmän tasolla tulisi huomiota kiinnittää entistä enemmän elinikäisen oppimisen avaintaitojen kaltaisten geneeristen taitojen opetukseen sekä arviointiin. Avaintaidot, kuten ongelmanratkaisukyky, luku- ja kirjoitustaito, matemaattinen osaaminen sekä sosiaaliset ja kulttuuriset taidot, nousevat entistä merkittävämpään rooliin yhteiskunnan kehittyessä. Erityisesti työelämän murros sekä digitalisaation ja robotisaation vaikutus työelämän osaamisvaatimuksiin sekä yleisesti yhteiskunnassa aktiivisena kansalaisena toimimiseen muuttavat yksilöiltä vaadittavaa osaamista (Yle 2018).

Ammatillisen koulutuksen reformin yhteydessä työelämäyhteistyön painoa ollaan lisäämässä osana koulutusta, ja siten myös ammatillisten aineiden painotus sekä työssäoppimisen merkitys tulevat kasvamaan entisestään. Huolena kehityksessä on, että vahvan työelämäpainotuksen myötä elinikäisen oppimisen taidot jäävät ammatillisessa peruskoulutuksessa paitsioon, jolloin valmiudet jatkokouluttautua ja päivittää osaamista myöhemmällä iällä vaarantuvat. Myös työelämän edustajilta saadussa palautteessa on korostettu, että elinikäisen oppimisen taitojen hallinta on keskeinen ominaisuus hyvälle työntekijälle.

Elinikäisen oppimisen avaintaidot ovat merkittäväällä tavalla kytköksissä ammatillisen koulutuksen antamiin jatko-opintovalmiuksiin. Taloudellisen tiedotustoimiston #KunKouluLoppuu 2018 -tutkimuksen mukaan lähes puolet ammattiin opiskelevista suunnittelee opintojen jatkamista ammattikorkeakoulussa. Heidän valmiutensa opintojen jatkamiseen ovat kuitenkin paikoittain heikot matematiikan, äidinkielen ja kielten osalta. Karvin vuonna 2015 julkaisemassa arvioinnissa opiskelijoiden matematiikan osaamisesta toisen asteen lopussa päädyttiin suositukseen, jonka

mukaan erityisesti näihin osaamisaloihin tulisi ammatillisessa koulutuksessa panostaa ja kiinnittää huomiota (Metsämuuronen 2017, 199). Arviointi osoitti, että keskeisistä elinikäisen oppimisen avaintaidoista tulisi toteuttaa ammatillisessa koulutuksessa arviointi, jolla saadaan selville opiskelijoiden todellinen osaamistaso sekä osaamisen keskeiset puutteet.

Kohtaavatko arvosanat todellisen osaamisen?

Ammatillisella koulutuksella on sekä ammatillisten tutkinnon osien että yhteisten tutkinnon osien (YTO) kohdalla haasteita opiskelija-arvioinnin yhteismitallisuuden sekä koulutuksen tasalaatuisuuden kanssa. Karvin tutkintokohtaisten oppimistulosarviointien ja edellä mainitun matematiikan arvioinnin mukaan osaamisen arvioinnissa annetut arvosanat vaihtelevat merkittäväällä tavalla eri tutkintojen sekä oppilaitosten välillä suhteessa todelliseen osaamistasoon. Ammatillisella koulutuksella ei ole ylioppilaskokeiden kaltaista kansallista tasakoetta, jolla opiskelijoiden osaamistasoa pystytään seuraamaan kattavasti eri ikäluokkien, oppilaitosten ja alueiden välillä.

Opiskelijan pitäisi voida luottaa siihen, että hänen saamansa arviointi omasta osaamisestaan vastaa tutkintovaatimuksia. Erityisen tärkeäksi arvioinnin tasavertaisuus nousee, kun korkeakoulujen opiskelijavalinnat jatkossa perustuvat toisen asteen tutkinnon arvosanoihin (AMK-opiskelijavalinnat 2018). Todellisen osaamistason ja arvosanojen arvioimisen toteuttaminen soveltuisi varsin mainiosti Karvin tehtäviin, erityisesti YTO-aineiden osalta, mutta miksi ei myös ammatillisten osaamisalojen kohdalla. Tärkeintä olisi luoda järjestelmä, jolla voidaan varmistaa osaamisen arvioinnin tasavertaisuus ja vertailtavuus.

Lähteet

- AMK-opiskelijavalinnat 2018. *Ammatillisen perustutkinnon perusteella tehtävä todistusvalinta*. <http://www.amk-opiskelijavalinnat.fi/wp-content/uploads/2018/05/Ammatillisen-perustutkinnon-pisteytysmalli-AMK.pdf>
- Metsämuuronen, J. 2017. *Oppia ikä kaikki – Matemaattinen osaaminen toisen asteen koulutuksen lopussa 2015*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 1:2017.
- Taloudellinen tiedotustoimisto 2018. *Kun koulu loppuu – Nuorten tulevaisuusraportti 2018*. https://www.kunkoululoppuu.fi/assets/uploads/2018/05/KKL-2018_Nuorten_tulevaisuusraportti_tiivistelm%C3%A4-1.pdf
- Valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminta 2018. *Osaamisperusteisuus vie ammatillista koulutusta oikeaan suuntaan*. Policy Brief 3/2018.
- Yle 2018. *Nyt se on tutkittu: Työelämä suosii sosiaalisia ihmisiä – he sekä työllistyvät paremmin että ansaitsevat enemmän*. <https://yle.fi/uutiset/3-10084634>